

Demokratien i det högfrekventa samhället:

Från en ATP-fråga på tio år till tio ATP-frågor på ett år

Stig-Björn Ljunggren

Denna småskrift i programmet Telematik 2001, tema:
Informationssamhället – för och emot, utgör samtidigt
KFB-rapport 1998:20 (ISBN 91-88868-93-1) och
Via TELDOK 33 (ISSN 0283-5266).

Rapporten kostar 120 kr exkl moms.

TITEL/TITLE

**Demokratin i det högfrekventa samhället:
Från 1 ATP-fråga på tio år till 10 ATP-frågor
på ett år**

FÖRFATTARE/AUTHOR

Stig-Björn Ljunggren

SERIE/SERIES

**Telematik 2001
KFB-Rapport 98:20
Via TELDOK 33**

ISBN

KFB: 91-88868-93-1

ISSN

**KFB: 1104-2621
TELDOK:0283-5266**

PUBLICERINGSDATUM/DATE PUBLISHED

Juni 1998

UTGIVARE/PUBLISHER

**KFB – Kommunikationsforsknings-
beredningen, och TELDOK, Stockholm**

KFBs DNR

1996-0846

- I Kommunikationsforskningsberedningens – KFB – publikationsserier redovisar forskare sina projekt. Publiceringen innebär inte att KFB tar ställning till framförda åsikter, slutsatser och resultat.
- **KFB-rapporter** försäljs genom Fritzes Offentliga Publikationer, 106 47 Stockholm; tel 08-690 91 90; fax 08-690 91 91; e-post: fritzes.order@liber.se hemsida: www.fritzes.se
Fritzes ger också upplysningar om priser och leveransvillkor
- **Övriga KFB-publikationer** beställs och erhålls direkt från KFB. Man kan dessutom abonnera på tidningen KFB-Kommuniké.
- **KFB Reports** are sold through Fritzes', S-106 47 Stockholm, Sweden. **Other KFB publications** are ordered directly from KFB
- **TELDOK-rapporter** kan beställas via DirektSvar, tel 08-23 00 00

Företal

Så länge det har funnits förändring har denna kunnat uppfattas som hot eller löfte. Utvecklingen på IT-området är som bekant inget undantag. I denna småskrift, som ingår i KFBs och TELDOKs program Telematik 2001, granskar statsvetaren och konsulten Stig-Björn Ljunggren hur medie-, IT- och informationssamhället kan sägas ha påverkat demokratin som idé och metod, alltsedan Tage Erlanders idylliska femtiotal.

Stig-Björn Ljunggren är inte ensam om att vilja föra en sådan diskussion. "I debatten om den nya informationsteknologin poängteras, å ena sidan tillgången denna erbjuder individen till utveckling och källor till information, å andra sidan höjs röster som ifrågasätter innehållet i denna information och som påpekar risken för ökad segregation i samhället mellan de som har och de som inte har möjlighet att utvecklas med hjälp av de nya medierna". Så skriver Karin Hansson (1996) i sin översikt av hur "ny informationsteknologi används i försök att stärka demokratin" inför IVAs seminarium "Ta chansen, Sverige – vägar till kunskapssamhället.

Regeringen framför i sin proposition "Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst"(1997/98:136) att "IT är ett medel för att utveckla statlig verksamhet". Alan Blinder och Richard Quandt är ännu mer hoppfulla. I en artikel (Atlantic Monthly, 1997) om svårfunna samband mellan IT-investeringar och produktivitet anför de att hela det sociala och politiska klimatet, snarare än produktiviteten i sig, drar nytta av information och kommunikation.

Andra har hävdats att "mer information" inte alltid är svaret, och att "mer information" i själva verket ställer till problem. David Shenk har skrivit Data Smog: Surviving the Information Glut och säger ungefär: Precis som fetma har avlöst svält som problem i västvärlden, har också informationsöverflöd avlöst informationsfattigdom. Redan 1996 visade en Reuters-undersökning att hälften av alla företagsledare lider av stress till följd av informationsöverflöd, kallad Information Fatigue Syndrom.

Stig-Björn Ljunggren pekar på medialiseringen av vår allt komplexare vardag som en viktig påverkansfaktor när det gäller hur demokratin ska överleva.

Underrubriken anger hur takten i problemformulerandet har ökat i IT- och mediasamhället – trots, eller kanske därför, att diskussionsinlägg längre än 20 sekunder gärna uppfattas som långtråkiga i TV-soffan.

Demokrati som styrelsesätt möter en ny utmaning genom den nya tekniken. Vi måste därför fortsätta en bred diskussion om hur IT-samhället påverkar folkstyre, myndighetsservice och ökad informationsgivning. Inte minst Stig-Björn Ljunggren själv driver fortlöpande sådan diskussion, bl a på sin webbplats <www.ljunggren.com>.

KFB och TELDOK vill för sin del hålla liv i debatten genom de skriftserier där denna småskrift ingår, dvs programmet Telematik 2001. Inom Telematik 2001 pågår dels projekt som rör IT och hushållen respektive IT i näringslivet, dels projekt som dokumenterar diskussioner "för och emot informationssamhället" i lättillgängliga små-skrifter som denna, enkla att läsa på resor eller raster. Totalt femton rapporter eller småskrifter förväntas bli utgivna under 1998.

KFB har ansvar för att planera, initiera, samordna och stödja övergripande forskning, utveckling och demonstrationsverksamhet (FUD) inom bl a Telematikområdet. Mer information om KFB finns bl a på www.kfb.se.

TELDOK dokumenterar med stöd av Telia erfarenheter av tidig användning av ny informationsteknik, publicerar och sprider rapporter samt ordnar seminarier och studieresor. Mer information om TELDOK finns bl a på www.teldok.framfab.se.

Trevlig läsning önskas!

Urban Karlström

Generaldirektör KFB

Förord

Denna uppsats har jag funderat över i flera års tid. Uppslaget kom ursprungligen vid tiden för den svenska folkomröstningen om EU-medlemskap. De två världar som då öppnade sig, när den politisk-ekonomiska eliten försökte fösa folket framför sig mot den europeiska soluppgången, fascinerade mig. Jag fick en känsla av att allt inte kunde skyllas på eliternas svek eller folkets tröghet – det fanns ett strukturproblem som i grunden förklarade varför samhällets överbyggnad verkade rämna.

Jag har med stor iver dessutom läst texter av författare som Christopher Lasch och Olof Petersson. Det som sägs här är därför knappast speciellt originellt. Syftet har inte främst varit att komma med ett unikt bidrag, utan snarare försöker jag spetsa till ett samhällsproblem som måste diskuteras mer.

Poängen är helt enkelt att demokratin (som vi lärt oss uppfatta den under 1900-talet) inte fungerar så bra i 2000-talets samhälle (som kräver en oerhörd snabbhet och flexibilitet).

Texten har tillkommit tack vare stöd från Teldok och Kommunikationsforskningsberedningen inom ramarna för projektet Telematik 2001. Jag tackar dessutom alla som via nätet givit mig synpunkter på olika textutkast och därmed anonymt hjälpt till att vässa framställningen. Jag är också oerhört tacksam för att ha fått lägga fram ett promemoria inför "konferensen för politisk teori" som sammanträder varje år i det lika soliga som intellektuellt spänstiga Karlstad.

Uppsala i maj 1998

Stig-Björn Ljunggren

stikkan@ljunggren.com

www.ljunggren.com

1. Inledning

Vid sitt farväl till riksdagen talte Ingvar Carlsson några ord om hur politikens villkor förändrats från det han själv började på femtiotalet fram till dagens nittital. Den avgående statsministern sade ungefär så här:

Förut hade vi 1 ATP-fråga på tio år, nu har vi 10 ATP-frågor på ett år.¹

Denna uppsats tar sin utgångspunkt i den carlssonska iakttagelsen. Frågan ställs hur samhällsförändringarna påverkar det politiska arbetet. Hur kan demokratin fungera i det moderna kunskapssamhället, där IT, globalisering och medierna spelar allt större roll?

Det idylliska femtiotalet

Det finns en ganska idyllisk bild av hur femtiotalets politiker arbetade. Bilden ser ut ungefär så här:

När Tage Erlander lyssnat på BBC och läst några morgontidningar kunde han gå ner till jobbet och berätta om vilka frågor som gällde för dagen. Hans kansli bestod på den tiden av Ingvar Carlsson, Olof Palme och Erlanders assistent samt vaktmästaren.

Idag har statsministern nästan hundra anställda. Antalet radio- och TV-kanaler, plus andra informationskällor är så många att ingen kan räkna dem alla.

På den erlanderska tiden kunde han själv besvara de brev han fick.

1 – *Finns det någonting som tyder på att Carlsson egentligen har rätt? Finns det någon empiri som verkligen visar att det går fortare och fortare? Är det inte i själva verket de politiska aktörerna som uppfattar det så? frågar några kritiskt.*

– Ja, svarar jag, kanske är det så att vår uppfattning spelar oss ett spratt. Det har alltid hävdats att det går fortare och fortare. Men låt oss för diskussionens skull anta att Ingvar Carlsson verkligen har en poäng, att det har inträffat något i samhällsutvecklingen som gör att makt-havarna upplever ett ökat tempo.

Det kunde dröja, men han klarade det i stort sett utan hjälp.

Idag får en statsminister 12-15 tusen brev per år – och har ett antal anställda brevsvareare. Till detta kommer också all e-post som börjat välla in.

Politikerna håller sig med ett växande antal "sakkunniga", och denna grupp har enligt vissa iakttagare vuxit sig så stark att vi kan tala om "en politisk klass".

En minister kunde på den gamla goda tiden hinna med sitt uppdrag för att sedan – om hon var kvinna – hinna gå och handla och laga mat till dess övriga familjen kom hem från sina dagsplikter. Idag hinna de knappt innanför dörren förrän faxen drar igång med "viktiga papper" från de övertidsarbetande partivännerna på kansliet. Och därefter kan vederbörande väckas mitt i natten av någon från massmedia som önskar kommentarer till en debattartikel i morgondagens tidning.

En av de moderna samhällets politiska realiteter är att aktörerna snabbt måste kunna dementera oriktiga (eller opassande) påståenden som dyker upp i medierna. Det gäller att omedelbart kunna kommentera och motsäga opassande budskap. Ett minimum är att exempelvis få in sin dementi i slutet av ett luncheko. Det svenska världsrekordet i "snabb dementi" sägs vara en inringd "rättelse" till Rappports nyhetsändring på 33 sekunder...²

Perspektivet förskjuts – "beslutsytan" minskar

Perspektivet framåt var på den här tiden baserad på stabilitet, och de politiska erfarenheterna ackumulerades till en nyttig kunskapsbank i den politiska verksamheten.

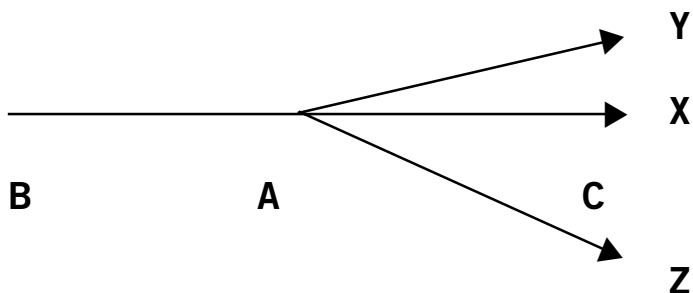
2 – Varifrån kommer uppgiften om 30-sekundersdementin? Frågas nyfiket.

– Faktum är att jag inte riktigt vet. Det har sagts mig från någon som är med och genomför valkampanjer. Poängen är inte sekunderna utan principen – med ett "pipeko" i halvtimmen blir det också allt viktigare att vara med i den nyhetsskapande processen. Det som avhandlas på förmiddagen kan vara inaktuellt på eftermiddagen.

Det offentliga utredningsperspektivet kunde ta fasta på denna stabilitet och erfarenhetsperspektivet för att blicka framåt:

Man ställde *prognoser* på framtiden som hade viss bärighet. Man kunde exempelvis säga: Vi står vid punkt A. Perspektivet bakåt, till B ger oss erfarenheter för att blicka fram, mot C. Vi kan säga: Gör vi ingenting hamnar vi på X. Gör vi så hamnar vi på Y. Gör vi så, hamnar vi på Z (bild 1).

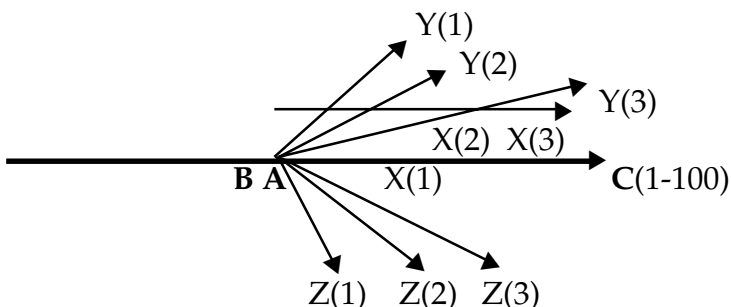
BILD 1.

Sedan detta idylliska femtiotal har mycket förändrats.

Perspektivet framåt baseras inte längre på prognoser, utan snarare sannolikheter. Det bakåtblickande perspektivet har blivit allt kortare. Den yta på vilken politiska beslut sker, är således ytterst liten. "Beslutsytan minskar". Antalet handlingsalternativ är lika många som antalet viljor, framtiden låter sig inte fångas i prognoser utan *sannolikheter*. Se bild 2.

BILD 2.

Vad vi bevittnar är att ett oerhört informationsflöde sköljer över oss och att komplexiteten i samhället ökat till oöverblickbarhet. Men detta är på inget sätt något nytt. Med jämna mellanrum sker sådana komplexitetsförändringar.

Vi har åtskilliga exempel på detta i mänsklighetens historia. Sådana som fullriggare, järnvägar, bilar, telefoner, televisionen, faxen, Internet, representerar alla tekniska förändringar som i sin tur ger upphov till samhällseliga förändringar. Vi kan säga att detta är en del av *moderniseringen*.

Moderniseringens karaktärsdrag

Moderniseringen huvudlinjer *kan ges ett antal karaktärsdrag* som lätt går att sammanfatta:

- Det handlar om en allt mer *ökande komplexitetsgrad* i samhället. Den ekologiska insikten har spritt sig från naturen till hela samhället: *Vi vet att allt hänger samman, men vi får aldrig veta riktigt hur*. Exempelvis. En gång i tiden försökte man samla allt mänskligt vetande i encyklopedier, och vid de små universiteten ansågs samtids kunskaper vara inringade och identifierade. Idag är detta omöjligt.³
- Ett övergripande paradig för verklighetsuppfattningen är att samhället skall befinna sig i *rörelse* för att må bra. Stagnation är av ondo, förändring och förnyelse är positiva begrepp.
- Det sker en ökad **acceleration** i utvecklingen. Ett exempel på accelerationen är att vanligt brev idag kallas för "sni-

3 – Att all mänsklig kunskap inte skulle gå att samla på samma sätt är väl humbug? Vad är Internet om inte just en sådan ansamling av i stort sett allt vi vet?

– Ja, det är riktigt. Men därmed har man också satt fingret på problemet: Om vi försöker penetrera all den information som finns på Internet så blir vi överlastade med intryck och kan i princip inte säga någonting. Den senaste – och antagligen sista – svenska ansatsen i den här branschen är Nationalencyklopedin. Den kan illustrera vad jag försöker säga – bokutgåvan saknar en lång rad viktiga uppslagsord. CD-utgåvan verkar inte vara så mycket bättre.

gelpost”, eftersom det kommer fram först dagen efter att det postats. Detta till skillnad från fax och e-mail som kommer fram omedelbart, och som vi använder om vi verkligen vill något...

- Tendensen är ökad *standardisering* och kompatibilitet, vilket i sin tur leder till en paradoxal tendens: enkelheten ökar i de enskilda detaljerna, men därmed också komplexiteten i helheten. Exempelvis – i takt med att allt fler skaffar sig en enhetlig standard till sina datorer så kommer också informationsflödet att kunna öka ännu mer.
- Tendensen är en allt mer ökad *globalisering* och internationalisering.
- En annan tendens är medialiseringen. Det märks inte minst i politik och samhällsliv. *En kabelkanal som CNN speglar inte verkligheten, den är verkligheten.* En revolution som inte direktsänds är ingen revolution. Det USA-ledda anfallet mot Saddam Husseins Irak anpassades till de amerikanska nyhetsutsändningarna. Partistrategerna såg till att när Göran Persson skulle väljas till ny ordförande för socialdemokraterna så skedde det på bästa direktsändningstid i TV.
- Moderniseringen innehåller ett betydande mått av *individualisering* (eller ”atomisering”) samtidigt som vi bevittnar framväxten av ett ”massamhälle”, där hela världsbefolkningen dras in i likartade konsumtionsmönster och beteenden.⁴

Och så vidare.

4 – Varifrån kommer den här karakteristiken av moderniseringen? Och är inte detta ett oerhört flummigt begrepp som lånar sig till egentligen vad som helst?

– Medgives att detta är ett vitt begrepp som lika gärna skulle kunna användas för att beskriva samhällsutvecklingen de senaste 200 åren. Det jag försökt göra – och det är min egen sammanställning som här framförs – är att hitta några enkla kännetecken på samhällsutvecklingen. Att jag kallar detta ”modernisering” beror på att jag inte tror att denna är enkel att beskriva eller på något sätt entydig. Moderniseringen innehåller en lång rad olika fenomen som drar åt olika håll.

Den fråga som här ska diskuteras är huruvida den demokratiska ordning vi vant oss med under 1900-talet kan få problem i ett framtidssamhället, givet att det är av den komplexa och hetsiga natur som här antas.

För att kunna föra den diskussionen måste vi först göra några begreppsbestämningar. Hur ska vi förstå den förändring som här diskuterats?

Vad kan vi mena med ett så rörigt begrepp som "demokrati"?

Från ett lågfrekvent till ett högfrekvent samhälle...

Den fortsatta diskussionen ska ta sin utgångspunkt i att "något har hänt" i vårt samhälle. Ett sätt att försöka beskriva detta är att skildra utvecklingen som en övergång från ett **lågfrekvent** samhälle till ett **högfrekvent** samhälle.⁵

- I det lågfrekventa samhället råder relativ *stabilitet*, perspektivet bakåt är ganska långt och perspektivet framåt är också ganska långt. I det lågfrekventa samhället har man nytta av erfarenheter från förr när beslutsfattare – vare sig de är politiker eller vanliga medborgare – ska besluta sig för framtiden. Det finns också tillförlitliga prognoser att hålla sig till. Följaktligen har det lågfrekventa samhället givna mittpunkter som kan fungera som "riktkarlar" för utvecklingen. Och på dessa mittpunkter har landet styrts av landsfäder, patroner och ett Hylands Hörna som hela nationen tittat på.

5 – Varifrån kommer dessa begrepp? Är de brukliga i samhällsvetenskapen?

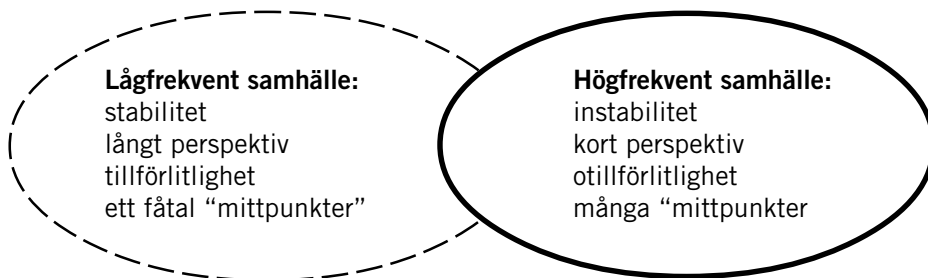
– Om sanningen ska fram så upptäckte jag möjligheten att tolka samhällsutvecklingen i dessa termer när jag diskuterade EU-folkomröstningen på en herrpissoar i Göteborg. Bredvid mig stod en ganska bladig ekonom i kostym och bakvänd basebollmössa. Han jobbade som logistiker på ett mycket stort företag och hade ansvaret för kommunikationen mellan en "lågfrekvent" och "högfrekvent" produktionslinje. Han försökte helt enkelt få materialförsörjning och liknande att fungera mellan dessa två olikartade framställningsmetoder. Jag tyckte att hans beskrivning av problematiken i hög grad påminde om de olikartade verklighetsbilder som "ja till EU" och "nej till EU" hade.

- I det högfrekventa samhället däremot råder ickestabilitet. Perspektivet bakåt är kort, perspektivet framåt är kort, mycket kort. Beslutsfattare har ingen nytta av sina erfarenheter och för framtiden råder inte prognoser utan sannolikheter. Det högfrekventa samhället är nervöst, instabilt och av den sort där alla människor är världsberömda i åtta minuter, eller hur nu Andy Warhol uttryckte sin framtidsprofetia. Något Hylands Hörna finns inte, utan med hjälp av fjärrkontrollen plockar varje medborgare själv ihop sin egen unika TV-kompott.⁶ Fragmentiseringen i verklighetsuppfattningen blir därmed manifest och oöverblickbar, i synnerhet som televisionens alla kanaler kombineras med en uppsjö av andra medier – från radio till Internet.

Vad det i princip handlar om är inte att vi vips går från den ena till den andra världen, utan snarare att två parallella världar kan urskiljas. Dessa lever sida vid sida, och har så gjort mycket länge. Men det nya är att den högfrekventa världen blir allt större – och den lågfrekventa världen spelar allt mindre roll.

Denna tankegång finns illustrerad i figur 3:

FIGUR 3.

Hur går det då för demokratin?

Frågan vi kan ställa är då – kommer demokratin att kunna klara en ökad roll för det högfrekventa samhället? Är demokratin redo att anpassa sig också till ett hyperaktivt samhälle?

Ja, det beror naturligtvis på vad man menar med demokrati. Lite lätt schematiskt kan man se att det finns *två olika uppfattningar* om vad vi egentligen ska mena med demokrati.

1) Den vanligaste betydelsen av demokrati är att det är *ett slags system för att fatta beslut.*

När vi talar om demokrati avser vi allt som oftast att beslut bör fattas med en viss slags teknik, genom omröstning. Vi ser framför oss människor som genom handuppräckning bestämmer om en idrottsförening ska höja medlemsavgifterna eller inte. Eller ett folk som ska bestämma sig för att säga ja eller nej till ett EU-medlemskap. Vi kan också föreställa oss att demokratin i den här meningen är idrottsföreningen som väljer styrelse genom att skriva namn på lappar. Eller ett folk som röstar på partier till riksdagen.⁷

Demokrati bygger således på att folkviljan kommer till uttryck i en valprocess. Demokrati är ett sätt att räkna viljor, att räkna röster, eller, för att ställa det hela på sin spets, demokrati är en metod att besluta genom att räkna näsor. Demokrati är något som begås genom att en lämplig "apparat" konstrueras som kan låta folkviljan förverkligas.

Och demokratin förkunnar att flest näsor vinner. Demokratin är helt enkelt en kvalitativ metod för att fatta beslut, ett sätt att summera åsikter så att samhället kan "komma till skott".

2) Men. Med demokrati avser vi alltsom oftast något annat än att "bara" räkna näsor. Vi uppfattar det som ett ideal, en samhällsidé *om hur det goda samhället bör fungera.*

6 – Men det finns ju Bingolotto och Expedition Robinson – som har miljontals tittare och är oerhört dominerande?

– Ja, vissa TV-program har fortfarande ett så oerhört genomslag att de kan beskrivas som "mediala mittpunkter" som spelar minst lika stor roll som Hylands Hörna en gång gjorde. Men jag vill ändå hävda att jag har en poäng:

För det första så har programmen en snabbare omsättningstid. De håller sig inte på toppen lika länge. För det andra så finns det åtskilligt med alternativ som gör att genomslaget inte är lika starkt som förut. För det tredje har exempelvis Bingolotto i hög grad anpassat sig till det högfrekventa samhället – programmet är "interaktivt" på ett sätt som Hyland aldrig riktigt förmådde, inte ens när man lyckades få tittarna att släcka alla lampor samtidigt. Bingolotto styrs till synes helt av deltagarna och slumpen – och är dessutom väl förankrat i folkrörelse-Sverige, som säljer lotter inför varje helg. Därvidlag har "Loket" kommit att använda en lågfrekvent idé till ett högfrekvent program.

Vi ser framför oss myndiga och mogna medborgare som talar *med* varandra och inte *till* varandra om gemensamma ting. Ur det här perspektivet ser vi demokrati som något som handlar om "att ge och ta". Vi tänker på respekten för andras egendom, andras värderingar, andras uppfattning om vad som är rätt och fel. Vi förutsätter kunnighet hos deltagarna, vi hoppas på medkänsla, på ideal som bygger på att alla människor har lika värde.

Demokratins styrka är således att den behandlar alla lika. Detta är också skälet till att ett påfallande stort antal dårar och rättshaverister dras till den politiska verksamheten.⁸ På möten och vid samlingar är nämligen principen att alla ska behandlas lika. Politiken är den enda plats i samhället där dessa figurer kan påräkna att få yttra sig och mötas med uppmärksamhet. Det är genom att göra märkliga inlägg kring sina käpphästar som dessa personer får "bekräftelse" på att de spelar någon roll – och det är endast i politiken som de kan erhålla detta, möjligtvis med undantag från uppfinnarmässor, insändarsidor och soffprogram i TV.

Vidgar vi demokratin till att gälla något utöver näsräknandet hör vi

7 – Är det inte en väldig skillnad på att rösta i en idrottsklubb och exempelvis att folkomrösta om EU?

– Jo, det är det. Men i det här sammanhanget spelar det inte så stor roll. Möjligtvis kan man problematisera den iakttagelsen, men jag väljer att inte göra det här och nu.

8 – Vad har du för belägg för att det är fler dårar och rättshaverister i politiska föreningar än på annat håll? Fördomar!

– Nja, detta är en generalisering, det medger jag. Det var dock faktiskt en politiker som först sade detta en gång på ett seminarium jag bevisade. Vederbörande hävdade att fyra slags människor går på politiska möten: 1) de som måste gå dit för att få behålla jobbet, 2) de som går dit för att få gratis kaffe, 3) rättshaveristerna, 4) de som är där för första och sista gången...

Det skrattas igenkännande när jag drar det här på olika möten. Jag har också fått många kommentarer om detta efteråt, där bekymrade partiarbetare sagt att "just så är det". Men jag hoppas för partisystemets skull att jag har fel...

också invändningar mot demokratin – nämligen rätten för minoriteter att inte bli förtryckta av majoriteten. Vi hör också kraven på att vidga demokratins ideal från parlament och kommuner till att gälla även samhällslivet i övrigt – ekonomin, skolan, familjen. Synen på demokrati går från att handla om rösträkningsteknik till ett mer andligt, samhällsligt tillstånd. Demokratin är – sett ur det här perspektivet – mer en kvalitativ idé än en kvantitativ beslutsmetod.

Således. *Demokratin handlar om hur man räknar näsor – eller om hur man uppfattar det goda samhället.*⁹

Förvisso måste man konstatera att dessa två ideal inte utesluter varandra. Men de innehåller samtidigt en så pass olika betoning att det är viktigt för samtalet att vi bestämmer oss för vilken av dem vi anser viktigast. Även om vi anser att demokratin måste vara *såväl* närräkningsteknik **som** en idé om hur det goda samhället ska fungera, påverkas dessa bägge sidor av demokratin *olika* av samhällsutvecklingen. Det är åtminstone vad denna uppsats avser att pröva.

Om vi ska diskutera demokratins förutsättningar i det högfrekventa samhället – något som jag har för avsikt att göra i resten av denna framställning – är det av värde att ta fasta på dessa två sätt att betrakta demokratin.

Frågan är hur demokratin faktiskt utvecklats under 1900-talet – och hur vi tycker att den bör utvecklas in i nästa århundrade. Hur räknar man näsor i det högfrekventa samhället. Och hur ser det demokratiska samhällsidealet ut?

9 – *Dessa två synsätt på demokratin – att se den som en räknemetod eller som en diskussionsmetod – är inte varandra uteslutande. Det ena kan finnas samtidigt som det andra. Det är en falsk motsättning som målas upp!*

– Förvisso kan dessa bägge demokratiuppfattningar samköras i vårt samhälle. Men det jag försöker säga här är att vi utifrån dessa två synsätt också kommer att uppfatta samhällsförändringarna olika. Vi kommer också att rekommendera olika framtidsstrategier beroende på vilken demokratisyn vi har. En hel del av den politiska debatten kring framtidsfrågorna tror jag bottnar i dessa olika synsätt på demokratin.

2. Demokratins öde i det högfrekventa samhället

Så långt komna är det kanske dags att sammanfatta diskussionen.
Givet att

- 1) demokratin kan betraktas som antingen en "metod" eller en "idé" – vad kan vi då förvänta oss när
- 2) den tvingas gå från en lågfrekvent till högfrekvent värld?

Det som här följer är några reflexioner.

1) Länken mellan folket och eliten

Ett kännetecken är att partierna organiserat den "länk" som måste finnas mellan "folket" och "eliten" för att ett samhälle ska fungera. Denna "länk" är nödvändig för att makthavarna ska kunna upprätthålla en dialog med sina undersåtar.

Makten måste ha en möjlighet att förkunna sina beslut och sin mening. Makten måste ha en tribun utifrån vilken den kan förse samhället med en gemensam berättelse om den ärorika historien och den lysande framtid som väntar.

Men folket måste också ha möjligheter att ge sin uppfattning till känna. Frågor måste stötas och blötas i diskussion innan de är färdiga att genomföras.¹⁰

10 – Att "länken" slagat igen är kanske en överdriven beskrivning. De flesta tycks fortfarande vilja ge sin röst i allmänna val exempelvis. Först när valdeltagandet minskar kan vi tala om att "länken" inte längre fungerar.

– Nja, vad jag försöker säga är att det traditionella sätt på vilket "länken" fungerat har förändrats. De gamla partierna har fått konkurrens av nya partier. Dessutom ökar medborgarnas misstro gentemot de etablerade partierna. Men jag håller med om att vi inte kan tala om någon allvarlig kris förrän valdeltagandet minskar rejält och andra former för politisk kontakt uppkommer. Ny Demokrati gör ingen vinter.

Dessutom innebär "länken" mellan folket och eliten oerhörda möjligheter att värva nya förmågor till det styrande skiktet. Likaså utgör de mötesplatser där kommunikationen mellan folket och eliten sker utmärkta kunskapsbanker för maktutövarna. Här samlas information om lokala förhållanden. Erfarenheter från tidigare maktprocesser samlas och kan återanvändas. Och så vidare.

I vårt land har således partierna skött denna länk. Och partiväsendet är oerhört centralt för hur demokratin kan betraktas som "metod".

2) Partiernas beslutsordning

Partierna har regelmässigt återkommande kongresser eller andra beslutande samlingar. Vid dessa sammankomster går ett stort antal valda ombud till beslut om vilka riktlinjerna som ska gälla för kommande fem – tio åren, de traditionella handlingsprogrammen har exempelvis haft en sådant minimum som tidshorisont.

Över tid så kännetecknas partiväsendet – och föreningslivet i sin helhet – av stabilitet.

Det har byggt på att samma personer är medlemmar i samma parti – de som alltför frekvent byter tillhörighet och flaggar för detta – betraktas med skepsis. Även väljarna har en tendens att hålla sig till samma parti under livscykeln.

Partiföreningar och andra sammanslutningar i folkrörelse-Sverige har haft sina regelmässigt återkommande årsmöten, ofta i de lokaler som sammanslutningen förfogar över och ofta äger. Medlemsstocken har i allmänhet varit långvarigt stabil och det har inte varit ovanligt med styrelser som fungerat relativt intakta i ett tiotal år. Och livslångt medlemskap i de ideella organisationerna har tagits för självklart.

Den rådslagsmetod som var vanlig i det lågfrekventa samhället har i det högfrekventa inte försvunnit. Men betydelsen är en annan. Eftersom beslutsgångarna nu är så snabba, får partiorganisationerna i efterhand "förankra" sina redan genomförda beslut. Den demokratiska processen legitimerar i efterhand fattade beslut, den förbereder dem inte.

Följaktligen kommer också ofta kritik om att besluten redan är fattade. Eller att det går för fort. Eller att partieliterna kommer i efterhand och begär underskrift på besluten.

3) "Länken" slaggar igen

Således. *Länken mellan "folket" och "eliten" har allt större svårigheter att fungera.*

Nya metoder att kommunicera mellan de styrande och de styrda har utvecklats. På framförallt två områden ser vi detta:

För det första har den moderna amerikansk kampanjteknologin skördat stora framgångar. Partierna använder sig idag av direktbrev, reklam, telefonkampanjer, television, opinionsmätningar och liknande för att föra ut sitt budskap.

Därmed skjuts också de traditionella partiorganisationerna med sina frivilliga medlemsaktivister åt sidan av professionella kampanjstaber. Organisationen får ge plats åt apparaten. Istället för att trä arbetarkommuner på tråd, måste en blivande statsminister också ha ett knippe med konsultfirmor i bältet.¹¹

För det andra har massmedierna tagit över förmedlandet av den politiska kommunikationen mellan "folket" och "eliten". Massmedierna formulerar folkets mening. De söker upp "offer" för olika beslut (på temat "så drabbas du"). Det är lätt att kritisera medialiseringen, men i princip skiljer den sig inte ett dugg från hur de politiska partierna en gång i tiden gick tillväga när de rubbade det etablerade 1800-talssamhällets makthavare. De politiska partierna byggde på folkets missnöje, förenk-

11 – *Det är också fullt möjligt att den mediala politiska strategin snart kommer att minska i betydelse. Det finns exempel från Italien på hur politiker får framgångar genom att skita i medierna och istället resa runt och prata med alla han eller hon träffar. Den personliga kontakten blir således åter en viktig del i demokratin!*

– Det är en intressant invändning som jag gärna skulle vilja veta mer om. Det kan ju vara ett tecken på att någon form av personval stimulerar en decentraliserad politisk kontakt, att ett slags politikens Gemeinschaft kan återskapas. Men det leder väl knappast till att det mediala politiska uppvisningen försvinner? Jag tror att vi får leva med bägge – det kosmodemoniska stora och ytliga och det lilla och överblickbara.

lade detta i form av politiska pamfletter och apeller, och störde den traditionella beslutsprocessen med sina egna uppslag om hur problem borde lösas.

Det massmedierna nu gör, är således att återupprepa vad partierna en gång gjorde med det gamla ståndssamhället. De kanaliserar, organiserar och uppmuntrar ett missnöje som därigenom hotar att rubba de invanda cirklar som etablissemangen länge kunnat följa.

4) Kongresserna deformerar

På de partikongresser som partierna samlar får delegaterna inte lång tid på sig att säga sitt hjärtas mening. Kongresserna präglas av tidsbegränsningar, oerhörd mediebevakning, komplexitet i de frågor som diskuteras och ett behov från partiledningarna att utverka "fria händer". Redan i utgångsläget har kongressaktiviteterna olika möjligheter att fungera lämpligt som beslutsmiljö, såvitt inte inramningen är stabil och förutsägbar:

- I ett litet parti som kristdemokraterna kan dock partiledaren själv sätta sig längst fram när partiet har sin riksstämma och snabbt räkna in om partiet fått några nya förmågor sedan sist. Och den som bevisar en kristdemokratisk sammankomst kan träffa partiledaren direkt. I en rörelse av den här storleken går det säkert bra att orientera sig snabbt och effektivt i en högfrekvent värld.
- Hos moderaterna är det också relativt lätt att överblicka partiorganisationen, vid stämmorna dyker det dock upp tillräckligt med nya ansikten för att ingen helt ska ha greppet på vem som är vem. Och den som besöker en moderat partistämma, får nöja sig med att tala med dem som talar med partiledaren. Här går dock inte lika lätt att utveckla en teknik för att anpassa partiet till snabba förändringar.
- Och i socialdemokraterna, där är trycket på kongressen så stort, att varje deltagare bara får ett par minuter på sig att argumentera för sin sak, vilket självfallet leder fram till att en dialog i demokratisk mening inte kan föras.

Och den som på en socialdemokratisk partikongress vill träffa partiledaren? Hon kan vara glad om hon får träffa dem som träffar dem som träffar partiledaren. Möjligheterna i en rörelse av denna omfattning att skapa en bra och rimlig beslutsmiljö i en högfrekvent värld är begränsad.¹²

5) Ökad populism?

Det traditionella partiväsendet har svårt att passa in i den TV-sända kampen mellan olika maktgrupperingar, där politiken i allmänhet skildras som en idrottshändelse, med laguppställningar, odds, ronder, poäng, och så vidare. Partiledningarna får därför utveckla en ny styrteknik, med påfallande inslag av populism, försäljningsteknik, utspel och "snabba puckar", råa tacklingar och spektakulära uppvisningsmatcher. Detta är sannolikt en nödvändig anpassning till det medie som bäst når maximalt antal av kunderna – nämligen bildskärmen.

6) Demokratins metod har en lysande framtid!

I det högfrekventa samhället kommer demokratin som metod att ha en lysande framtid.

Vi befinner oss redan långt framme i utvecklingen. Med hjälp av opinionsmätningar kan folkets mening snabbt avläsas. Förändringar kan också redovisas under det att en diskussion utspelas i det offentliga. Exempelvis kunde vi med jämna mellanrum se hur svenska folkets uppfattning om Mona Sahlin och andra ordförandekandidater – som en slags "barometer" – förändrades allteftersom "drevet" mot Sahlin gick.

Det högfrekventa samhället erbjuder också stora möjligheter till "folk-omröstningar" via telefoner och datorer. Tekniken för att pålitligt genomföra sådana processer är ännu inte färdigutvecklade, men det råder knappast någon tvivel om att vi i framtiden får möjlighet att utveckla demokratins röstmetoder. Sannolikt kommer de kommersiella intressena först att utveckla ett pålitligt betalningssystem för elektronisk handel.

12 – *En intressant aspekt på detta är att motionsrätten utnyttjas av allt fler medlemmar. Stämmor och kongresser överhopas med förslag från medlemmarna.*

– Det är en mycket viktig iakttagelse. Den socialdemokratiska partikongressen nu senast var en intressant uppvisning i hur det högsta beslutande politiska organet förvandlats till en gigantisk korrekturläsningsovning!

Och när vi kan lita på att våra pengar inte försvinner på nätet, kommer vi också att ha möjlighet att utveckla en pålitlig omröstningsteknik.

7) Partiväsandets utveckling

I det lågfrekventa samhället har demokratins metod resulterat i val vart annat, vart tredje eller vart fjärde år. Folkomröstningar har skett ungefär vart femtonde år. Samma partier har dominerat riksdagen sedan 1920-talet, i grunden har partiväsandet varit detsamma i nästan hundra år. Detta är inte bara ett resultat av att väljarna önskat behålla partierna – de har också genom snillrika bidrags- och beslutssystem lyckats hålla en hög tröskel för konkurrenterna.

Lite tillspetsat kan vi säga att konkurrensen mellan partierna har varit maximal i valrörelserna. Men konkurrensen mellan vilka som har möjlighet att ställa upp i valet har varit minimal.

Av allt att döma har detta nu förändrats. En lång rad olika partibildningar har sett dagens ljus. Några har lyckats, exempelvis miljöpartiet 1988, ny demokrati och kristdemokraterna 1991 och i framtida val kan såväl pensionärspartier som kvinnopartier dyka upp. Bildandet av ny demokrati skedde i princip i en veckotidning och landade mindre än ett år senare på ett stort antal mandat i riksdagen. Det torde heller inte förvåna om något av de etablerade partierna får bita i gräset vid nästa val 1998.

Partiväsandet har inte bara marginaliserats, det står också inför en strukturomvandling. Innehåller tesen om det högfrekventa samhället substans, kommer vi att få se fortsatta förändringar av partiväsandet i framtiden. Nya partier kommer att bildas, gamla att falla ifrån. Nya former av påtryckningar gentemot partierna kommer att etableras. Den politiska debatten kommer i allt högre grad att ske på alternativa arenor till de som anordnats av de traditionella partierna.¹³

8) Från representativ demokrati till direktdemokrati

Ett kännetecken för den lågfrekventa demokratin är att den är representativ. Folket låter sig representeras av valda personer, vilkas egenskap skall vara att motsvara sina väljares intressen och önskemål. En ständig diskussion inom demokratins ramar är hur representantskapet skall skötas. Skall den folkvalde gå, tala och leva som sina uppdragsgivare, har vederbörande i uppdraget att mer eller mindreoreflekterat framföra väljarnas mening, eller finns det utrymme för självständigt agerande?

de? Är det så att representanten ibland kan tillåtas rösta efter egen övertygelse istället för att lyssna på folkmeningen – för att sedan möta väljarna i nästa valprocess? Kan representanten till och med skydda sina väljares intressen mot deras åsikter?

13 – *Det är fel att betrakta IT som skäl till att det högfrekventa samhället vuxit fram. Det kommer av annat. Tekniken för folkomröstning har funnits länge. Det är inget nytt. Det offentliga rummet har knappast förändrats som här påstås. Kvalitetskraven på demokratin – på voteringarna och samtalen är desamma som förut. Vad som skiljer IT från andra tekniker är dess sätt att kommunicera i jämförelse med exempelvis TV och tidningar. IT är dubbelriktat. Det ger valfrihet. Det är internationellt. Och det är snabbt. IT påverkar möjligheterna till ett offentligt samtal besparat på en "global kultur". Närheten kräver dock att vi förknippar upplevelser av den globala kulturen till bestämda platser. Geografin bromsar den globala kulturens genomslagskraft. Det är inget problem med detta således, utan det är bara bra. Vi förflyttas inte. Den lokala kommunikationen i kvarteret finns ju kvar. Informationsöverflödet är ett större problem i så fall. Vi får ett selektionsproblem nu när de blir så billigt att alla kan starta en egen server.*

– Jag har svårt att se att detta skulle kunna vara någon bärande invändning mot mitt resonemang. Det är ju snabbheten i den nya teknologin som jag utgår från i min analys. Om vi kan konstatera att omvärlden inte har en ökad acceleration så faller hela resonemanget. Och jag längtar verkligen efter någon som kan påstå att vi inbillar oss när vi tycker oss notera en ökad snabbhet.

En annan kommentar: Geografin är död redan med jettflyget, och inte mindre så i en inte alltför avlägsen framtid när restiderna mellan USA och Europa börjar närma sig några timmar. Däremot är inte tiden lika död som geografin. Informationsselektionens problem är tidens problem. Det är en viktig notering. Informationsöverflödet är svårt att hantera. Kanske ligger lösningen i att människor får ökade kunskaper. Det är när vi aktivt kan besluta oss för att droppa någon informationskälla och tolkar vissa andra som vi själva medvetet önskar, som vi också kan hantera informationsöverflödet. Men hur ska det gå i framtiden för människor som idag tror att de som spelar onda roller i såpoperorna också i det privata är dumma?

I det högfrekventa samhället ingår som en beståndsdel att medborgaren är välutbildad, verbal och handlingsinriktad. Allt fler medborgare klarar av att engagera sig personligen för sina egna intressen, eller tenderar att lätt söka sig till meningsfränder för att agera i enstaka frågor. Behovet av representanter som ser till helheten upplevs inte längre som lika akut. En stor grupp medborgare är exempelvis mer välutbildade än vad riksdagsledamöterna är, vilket leder till en snedfördelning av kompetens som antagligen är helt ny för vårt samhälle.

14 – *Jag är oroad över den ökande makt som direktdemokrati och folkomröstningar kan få. IT kan ge den förnuftiga individen mer plats och det galna kollektivet eller de organiserade intressena mindre plats. Men folkomröstningar har en tendens att driva fram frågor som är mindre medialt passande och det skapar absurda konsekvenser. Det är ett hot mot tanken att representativ demokrati är att föredra framför folkets röst.*

Det finns exempel på undersökningar som visar att folket kan tänka sig att riva upp de grundläggande fri- och rättigheterna. Detta tänkande har nått långt in i borgerliga led. Exempelvis vill 69% förbjuda pornografin. Med folkomröstningar i sådana frågor skulle vi få ett ständigt petande i grundlagen. Jag är därför mycket tveksam till att den nya IT-revolutionen ska tillåtas slå igenom alltför hårt på politiken. Direkt-demokrati är ju något som populister ofta förespråkar.

– Jag delar i princip denna hållning, men tycker att det är ytterst problematiskt. Alltså: Folket har konstiga åsikter som inte kan tillåtas få genomslag såvitt man förespråkar ett öppet samhälle. Men å andra sidan ligger det i demokratins tanke att folket ska få sina åsikter genomförda. Den enda spärr vi sätter på demokratin är att besluten ska vara diskuterade och genomlysta innan man går till votering. Men vad händer i ett samhälle där det sällan finns tid till en rejäl genomlysning? Och där genomlysta frågor havererar innan de hunnit genomföras, därför att verkligheten springer ikapp?

Den verkligt hädiska frågan man kan ställa är om demokratin är att föredra om den innebär direktdemokrati? Om besluten blir nyckfulla och osäkra? Är det inte då bättre med någon form av upplyst despoti? Jag tycker inte det, men jag föreställer mig att den uppfattningen kan komma att föras fram.

I den representativa demokratins principer ingår också ett partipolitiskt revirtänkande som är främmande för många människor. Den som vill ha fria händer att själv formulera sina politiska åsikter och metoder får svårt att hålla sig inom de strikta ramar som partiväsendet kräver. Eftersom väljarna röstar på parti och inte på person, blir självfallet graden av personlighet i det politiska representantskapet lågt. I ett narcissistiskt tidevarv kan det vara förödande för rekryteringen till partierna.¹⁴

Denna diskussion handlar egentligen om synen på demokratin. De flesta håller med om att det inte räcker att skicka en representant till en beslutande församling. Väljaren har också rätt att delta i beslutsprocessen även mellan val tillfällen. Beslut skall vara interaktiva. Folket ska inte kopplas bort från diskussionerna i samma ögonblick som deras representanter är valda, utan de måste också beredas möjlighet att delta i debatten. Hur detta ska ske, handlar i hög grad om demokratins idé:

9) Demokratins idé – empati snarare än att rösta

Demokratin som idé praktiseras ofta på arbetet eller i bekantskapskretsen. Ett oändligt antal samtal över kaffekoppen i fikarummet, eller på fester och middagar, gör att vi sakta men säkert skapar förståelse för varandras uppfattning och åsikter.

Vi lär oss empati. Vi lär oss att fatta gemensamma beslut utan att rösta. Vi lär oss att samarbete lönar sig i längden.

10) En oändlig mängd Sokrates?

Vidgat till något större sammanhang ser vi – när vi talar om demokratins idé – framför oss ett möte i Folkets Hus eller på IOGT-lokalen. Besluten som diskuteras är ofta av den typen att de kan genomföras omedelbart sedan de tagits. Det handlar om konkreta frågor som berör människorna själva – anläggningen av sandlådor till barnen i bostadsområdet, förändringar av älgpassen, spolningen av bandybanan eller att uppvakta de politiskt ansvariga.¹⁵

I ett samhälle där allt fler människor har medborgerliga kompetenser, tack vare en god utbildning och en samhällsordning som befordrar kommunikativa talanger, finns självfallet en utmärkt jordmån för demokratins idé. Vad kan vara bättre för ett demokratiskt samtal än en befolkning bestående av en stor mängd väl pålästa, väl artikulerade Sokrates?

Problemet ligger på två plan.

För det första innebär moderniseringen av samhället att *de stora frågorna utsätts för en ständig oförutsägbar förändring*. Det är svårt att samtala om något som hela tiden förändras. De ramar som ett samtal behöver, om vi vill att det ska avslutas med en gemensam handling, vidgas och förändras med sådan hastighet att samtalet inte hinner få någon djupare karaktär. De grunder vi har för våra gemensamma beslut kan ändras över en natt. Varje "kontrakt" måste därför förses med en *force majeure*-klausul, som gör att vi inte lovar något bestämt.

Det som då återstår att diskutera är de mindre frågorna, där ramverket är överblickbart och relativt oföränderligt.

För det andra ligger *det i den medborgerliga rollen att inte acceptera auktoriteter*. Om det goda medborgarsamhället modelleras på seminariekulturer-na vid högskolor och universitet, så vet vi att där råder principen om att argumentet ska gälla, inte positionen. Studenten ska ha rätt att ifrågasätta professorns förkunnelse, bara han eller hon argumenterar väl. Att riva och falsifiera föregångarnas vetenskapliga landvinningar är ett av budorden i god forskning.

15 – *Är det inte just detta som är politikens främsta uppgift – att föra frågor uthålligt från idé till beslut och sedan genomförande? I vår narcissistiska tid så resonerar allt fler på det här sättet – att allt ska gå att genomföra direkt utan onödig beredning och genomlysning. De statliga utredningarna nuförtiden är ett bra exempel på detta. Tiden mellan ax och limpa är minimerad. Därför går det också åt helvete. Hallandsåsen kan tas som ett bra exempel. Eller regeringens nedskärningspolitik. Ena dagen nedskärningar, andra dagen julklappsutdelning.*

– Det ligger något i den första iakttagelsen – att politiken är till för att ha lite längre perspektiv och inte springa dit näsan pekar. Men vad gör man med politiken i ett samhälle där det är omöjligt att ta ut en kompassriktning? Där kartan hela tiden ändras? Om det är så att politiken hamnat i kaos så blir en hattig regeringspolitik också det normala. Vi tycks nu vara inne i en snurrig tid då staten stramar åt i lågkonjunktur och stimulerar ekonomin i högkonjunktur! Keynes ställd på huvudet!

Med den inställningen praktiserad på det politiska samtalet blir förvisso meningsutbytet oerhört intressant och välformulerat. Idérikedomen är det inget fel på när var och en är sin egen professor (eller minister). Problemet är dock att man får svårt att enas om en gemensam linje.

Dessutom är det så att den vältalige medborgaren visserligen argumenterar för vad som han eller hon anser vara det gemensamma bästa, men samtidigt finns ofta olika särintressen gömda bakom strävandena. I en tidsålder där alla har lätt att organisera sig och lätt att ta till sig kunskaper, blir särintressena oerhört starka och effektiva. De kan, tack vare en välupplust medlemsgrupp, snabbt agera för sin sak. Ett särintresse är inte baktbundet av komplicerade beslutsgångar, utan kan ofta utnyttja luckor i utvecklingen till sin fördel.

11) Demokratins idé på det nationella planet

Således. Om demokratin förutsätter gemensamma beslut under moget övervägande har demokratins idé inte mycket till chans på det nationella planet.

För det första innebär det högfrekventa samhället att snabba anpassningar måste ske, att tid måste finnas för att reflektera.¹⁶

För det andra tenderar den högfrekventa samhället att uppmuntra populistiska metoder och förytliga demokratin.

16 – *Det slår mig att Vilvordeaffären i Belgien är ett bra exempel på det du diskuterar: Politiken i det högfrekventa samhället verkar bygga på en paradox; människors kompetens ökar ständigt men å andra sidan kräver det snabba beslutsfattandet att ständiga politiska "utspel" sker. Vilvordeaffären är ett typexempel på detta: Lionel Jospin lovar franska bilarbetare att rädda ett antal Renault-jobb i en fransk småstad i Alscase, vilket tvingar honom att acceptera Renaults fabriksnedläggning i Vilvorde i Belgien, som han innan som prominent europeisk socialist protesterat emot. Någon folkrörelsetanke kan man inte ha när beslutet är så snabba...*

– Ett intressant exempel. Men om det är snabbheten i förändringarna vet jag inte – kanske handlar det bara om vanligt politiskt hyckleri?

För det tredje försätter det högfrekventa samhället demokratin i bakvatten jämfört med mer actioninriktade samhällssektorer, styrda av enklare managementprinciper eller auktoritärt fungerande sammanlutningar. De icke-demokratiska organisationerna vinner fördelar gentemot den trögroliga demokratin.¹⁷

12) Att rösta utan att samtala – ett förytligande av demokratin?

Ur partiernas synvinkel är demokratin idé bäst tillvaratagen antingen i det avspända samtalet i mellanvalsperioderna, eller så vid de rådslag och remisser som partierna ibland genomför. *Partiernas uppfattning om vad som är demokratin idé är att deras egna organisationer har ett vitalt och dynamiskt liv.*

Skillnaden mellan den typ av beslut som kommer ut av interna diskussioner, och de som genomförs i formen av medlemsomröstningar, är att samtalet framkallar någon form av konsensus. Antingen genom att diskussionen leder fram till enighet, eller genom att den starka argumentationen från fåtalet gör att motståndarna ger med sig för helhetens bästa.

17 – *Det slår mig att den beskrivning du gör av den svenska utvecklingen stämmer tämligen väl med vad James Rosenau gör då han säger att en ny teori krävs för att förklara vad som sker på de internationella scenerna. Rosenau har alltså ett internationellt perspektiv i sin turbulens-teori. Men denna teori inbegriper, till skillnad mot de flesta andra, "inrikespolitiska" utvecklingar som en oundgänglig del i att förstå och förklara vad som händer på den internationella scenen. "Flux" och "transition" + "some stable structures" skulle kunna vara en minimal sammanfattning av Rosenaus bild.*

– Jag tror att detta kan vara ett intressant spår att följa. Kanske kan man utvidga förståelsen av den inrikespolitiska scenen om man lägger större vikt vid vad som händer på den "interna arenan" i partierna? Och "flux" är väl en intressant komponent i samtalet om politikens utveckling? Det kan översättas med – ungefär – "ständig omvandling"? Alltså "omvandlingstryck" som en permanent faktor för att förstå politikens utveckling? Och vår tid skulle i så fall utmärkas av ett ökat omvandlingstryck på den politiska scenen.

Att rösta är bekvämt. Vi slipper argumentera. Vi har bara att kryssa i en ruta eller lägga en lapp i ett kuvert. Ingen avkräver oss argument, utan vi gör vad vi tycker är lämpligt och sedan är det punkt och slut.

Men att diskutera fram ett beslut kräver så betydligt mycket mer. Det är på en gång argumentet för demokratins idé (genom att människor anstränger sig så blir beslutet bättre) men också mot demokrati (folk har annat för sig än att älta gemensamma frågor hela tiden, det måste finnas tid för det privata också).

13) Det högkompetenta samhället

Det högfrekventa samhället kommer också att vara ett högkompetenssamhälle.

Om demokratin är ett ideal för medborgarskap, samhällsordning och utveckling, om demokratin ska sluta förbund med moderniteten även i fortsättningen, hur bör den då utvecklas?

Om medborgarskapet bygger på att vi ser varandra i ögonen när vi diskuterar vår gemensamma framtid, vad ger då oss den högfrekventa samhället för möjligheter?

Framtidens samhälle kommer att vara ett tudelat samhälle, med en *högkompetenssektor* och en *lågkompetenssektor*. För att kvala in i högkompetenssektorn kommer det att krävas minst högskoleexamen (eller motsvarande).

Det som utmärker kunskapssamhället är att det, något förenklat, i första hand bygger på vad människor "har i huvudet", och betydligt mindre på vem som äger fabriker och råvaror.

Den som bäst organiserade sina fabriker under 1900-talet var också den som lyckades bäst i konkurrensen med andra industriidkare. Löpande bandet var ett utmärkt sätt att slå sig fram i den konkurrensen. Det maximerade förmågan att krama effektiv produktion ur kombinationen människa-maskin.

Vi kan idag se att samma sak gäller för kunskapssamhället. Den lyckas bäst, som på smartaste sätt organiserar sin hjärnkraft.

Det är exempelvis därför vi ser att den moderna kommunikationstekniken fått en sådan central plats i utvecklingen. Den bärbara telefonen är inte enbart till för att yuppies ska kunna ringa och tala om när de kommer hem till middag. Mobiltelefonerna är ett sätt att knyta samman

kompetensen i ett företag eller någon annan organisation. Med hjälp av yuppienallen, faxen, e-mail och liknande tekniska apparater, knyts vi samman till ett nätverk. Telefonnätet blir helt enkelt nervtrådar som seriekopplar en massa mänskliga hjärnor till en effektiv helhet.¹⁸

När hjärnan kommer i centrum för de välståndsbildande kraftenheterna i samhället, så kan det göra arbetstidsförkortning en smula märkligt. Ty i fabrikssamhället kördes maskinerna dygnet runt för att utvinna största möjliga effekt av investeringarna. Pappersmassafabrikerna går alltjämt på julafton om det behövs. *På samma sätt kan vi förvänta oss att kunskapssamhället kommer att försöka utnyttja kunskapskapitalet maximalt.* Det är därför människor med stora investeringar i kunskap inte

18 – *Den moderna statens utveckling i 1789 års "Egalité, Liberté, Fraternité" eller de liberala rättsprinciperna byggde på kampen mot ett samhälle där aristokratiska institutioner permanentat ojämlikheten och det socialt och moraliskt absurda. Man kan hävda att arbetarrörelsens ideologi var en utveckling av dessa idéer från 1789. Frågan är om inte det moderna högfrekventa samhället genom sin välfärdsstat för att bevara effektiviteten tvingas rucka på den neutrala staten. Det borde i sin tur leda till att statens legitimitet ökar på kort sikt, men å andra sidan vad skiljer staten från det civila samhället om staten börjar lägga sig till med det civila samhällets logik?*

– Intressant kommentar! Som jag tolkar kommentaren går den ut på att staten försöker hävda sin samhällsledande roll genom att överge sin förmenta neutralitet. Staten går från regelstyre till förhandlingsstyre. Den är inte längre en given normgivningskälla för samhället utan börjar ackordera med andra aktörer för att sy ihop ständigt improviserade lösningar på samhällsproblemen. Detta fungerar ett tag, men leder så småningom fram till en slags korporatism där starka aktörer använder staten för att gynna sina egna intressen.

Eller uttryckt på ett annat sätt: När staten på grund av höghastighets-samhällets ständiga förändringar inte längre klarar av att ge varaktiga direktiv så måste den delegera politikutformningen till "samhället". Och där sitter företag, intresseorganisationer och andra maktsammanslutningar och tar för sig. Medborgaren kan inte längre lita på staten utan hamnar i händerna på olika maktkonglomerat...

får en lugn stund – partiledare, företagsledare, forskningschefer och allt vad det är, tvingas ständigt vara på alerten och delta i viktiga överläggningar. Deras hjärnor är så vitala för helheten, att de alltid tvingas vara "on-line". Och så kommer det att bli för allt fler i högkompetenssamhället.

14) Massamhället och autenticitet

Det högkompetenta samhället kommer att ställa höga krav på sina deltagare. Om det misslyckas med att integrera hela befolkningen i den högkompetenta sektorn – och ett lågkompetent samhälle permanentas, kan vi se en allvarlig utmaning mot de demokratiska principerna som bygger på "en man, en röst", inte bara som rösträkningsprincip, utan också som ideal för alla samhällsområden.

Om det fordristiska samhället var ett "massamhälle" vars tanketyper utgick från begrepp som allmän värnplikt, allmän rösträtt, allmän sjuk-kassa, och så vidare, finns det anledning att misstänka att det högkompetenta samhället inte kommer att kunna organiseras kring samma egalitära principer.

Det vi ser kan förvisso fortfarande kallas för ett "massamhälle", men det är ett massamhälle som tillåter folk att skapa "autenticitet" kring sin livsstil och sina värderingar. Exempelvis ger Internet många utmärkta möjligheter att skåda detta – alla med självaktning håller sig med en "hemsida", men ingen hemsida är den andra lik. Men finns det inte en längtan efter något vi känner igen, något som existerar i kraft av att vara traditionellt och genuint – alltså autentiskt?¹⁹

15) Ingen mittpunkt

Det framtida samhället har ingen given mittpunkt. Redan nu kan vi se tendenser till marginalisering av de forna politiska maktcentra. Den frågan står mycket högt på dagordningen i det politiska samtalet. Att återerövra förlorad terräng är ett politiskt måtto för en stor del av de förtroendevalda, vare sig de befinner sig på central eller lokal nivå.

De politiska aktörerna försöker på olika sätt att återupprätta den mittpunkt som länge var utgångspunkt för den politiska processen. Över hela västvärlden sätts projekt av olika slag som skall skjuta nytt liv i det paradigm som etablerades i början av seklet och som fick sitt definitiva genombrott under efterkrigstiden.²⁰

19 – *Ett förslag som framförts exempelvis av docenten Anders Bäckström i Uppsala – i en utredning om kyrkobyggnaderna och det offentliga rummet – är att många människor anser att de gamla kyrkobyggnaderna representerar högtid, närhet, livsgemenskap. För att ett samhälle skall kunna ge komplett livskvalité så räknar folk tydligen med att kyrkan också skall stå där. Man ska inte romantisera över detta, men kanske ändå enkelt konstatera att vi äger ett arv att vara rädda om.*

– Hm. Gamla kyrkobyggnader har onekligen kommit i ropet. I lokalsamhället kanske de kan få en återuppståndelse. Men kyrkan är i mitt perspektiv "lågfrekvent" i sitt budskap. Däremot finns det moderna kyrkor som är mer "högfrekventa" – dit skulle jag exempelvis räkna Livets Ord och Ulf Ekman.

I min hemby var det för övrigt bensinmacken som var den centrala mötesplatsen när affären slog igen. Det fanns ingen kyrka. Jag har hört sägas att en statlig trafikkampanj allvarligt funderar över att engagera kyrkorna som samlingsplats för sin information – därför att bensinföretagen inte kunnat komma överens om hur de skulle engagera sig i frågan... vid sidan om bensinmackarna är ju kyrkan den enda givna samlingsplatsen som finns i princip överallt efter vägarna!

20 – *Den som anlägger ett historiematerialistiskt perspektiv kan spekulera i om det högfrekventa samhällets utopier tunnas ut i allt högre grad eftersom politikens verkansområde ökar geografiskt sett. Utopierna måste växa fram på denna nya grund för att fler och fler medborgare skall kunna identifiera sig med dem. Kanske är en del av det högfrekventa samhällets politiska problem i att den inte förmått att formulera dessa utopier. Då blir politiken automatiskt mer teknokratisk men tom på mening.*

– Jag tror att detta kan vara ett av problemen. Visionerna går inte att göra speciellt konkreta när de ska omfatta så många människor som ryms exempelvis inom EU. Än mindre fungerar det när samhällsutvecklingen dessutom hela tiden växlar. Därför tror jag inte på utopier/visioner som ett verksamt medel för klok politik. Det är inte visioner som behövs utan rimliga principer och regler för hur samhället ska fungera. Därutöver kan medborgarna själva – på lokal eller individuell nivå – bygga sina egna utopier...

Den "valuta" som används för att klara denna rehabilitering av de nationella parlamentariska institutionerna som huvudscen i samhällets berättelse, har i hög grad varit "förtroende". I takt med att projekten misslyckas, devalveras också förtroendevalutan. Att återanskaffa slik valuta är mycket svårt.

Men kommer då den nationella scenen att återuppstå? Eller är den dömd att sjunka undan som en historisk avlagring från en tid när samhället var lågfrekvent? Är efterkrigstiden slut? Har Hylands Hörna försvunnit för gott? Vad är det som kommer istället?²¹

21 – I boken "Cages of Reason – The Rise of the Bureaucratic State" finns en del som visar den klivna medborgarbild som finns inbyggd i det byråkratiska beslutsfattandet. Statens neutralitet har ju ofta visat sig leda till blindhet inför det socialt och moraliskt orimliga. Det intressanta med denna paradox med den moderna välfärdsstatens grund är att medborgaren dels är subjekt (politiskt) och dels objekt (byråkratiskt).

I det höghastighetssamhälle som du beskriver leder det till att medborgarnas "subjekthet" i Gemeinschaft töms på all politisk mening, medan statens ökade makt omformar Gemeinschaft till Gesellschaft. Däri ligger en del av den moderna politikens legitimitetskris. Direkt demokrati skulle kanske vara ett sätt att öka politikens legitimitet?

– Intressant tanke. För att klara höghastighetssamhällets krav på effektivitet och tempo måste medborgaren standardiseras till en gripbar statistisk enhet. Personnumren är en del av denna process, liksom alla förbannade personkoder som man måste hålla reda på. Problemen med enhetligheten i försäkringskassans blanketter har vi väl alla stött på, liksom det efterblivna regelverket som förutsätter att människor betar sig lika. Jag har försökt förklara för Försäkringskassan att en småföretagare i den symbolanalytiska branschen ALDRIG har ledigt eftersom man hela tiden använder hjärnan – och det som kommer ut av detta blir förr eller senare artiklar, föredrag eller andra former av ersättningskapande projekt. Enligt Försäkringskassan ska man då inte kunna uppbära ersättning! Alltså återstår att antingen avstå från sådant som en "obligatorisk pappamånad" eller fuska...

Kanske bör vi inte vara alltför pessimistiska. Svaret på Hylands Hörna, det populära Bingolotto, motsvarar i hög grad det högfrekventa samhällets karaktärsdrag, men lyckas ändå med ovanlig framgång få demokratins idé att bibehållas och utvecklas. Här kan vi beskåda en miniatyr av den positiva potentialen som samhällsförändringen har. Ett skäl till att Bingolotto är så populärt är att det bygger på *interaktivitet*, det påverkas under resans gång av deltagarna. Åtminstone får man det intrycket. Programmet leds av en folklig *personlighet*, som har stora *kunskaper* inte minst om den svenska periferin. Han behandlar alla deltagare – även rena puckon – med stor *respekt*. Dessutom är verksamheten "*rättvis*" i den meningen att lyckohjulet behandlar alla lika. Reglerna är glasklara och ingen manipulation tillåts, såsom är brukligt i politik och näringsliv. Något fåtal exempel på hur "dragningarna" missat några postsäckar har väckt stor förtrytelse. Bingolotto vilar slutligen ytterst på svensk *folkrörelsetradition*, enär lotterna säljs av den oerhört populära idrottsrörelsen på gator och utanför butiker, ofta av något överengagerade ungdomar. Lotteriväsendet uppelver rent allmänt ett uppsving, vilket kan ses som ett exempel på det högfrekventa samhället. Spel och dobbel är kaotiskt, men vilar samtidigt på rättvisa regler, där full information förutsätts finnas för alla deltagare. Skillnaden gentemot det övriga samhället kunde inte vara större!

3. Diskussion

Vilka preliminära slutsatser ska vi då dra av denna framställning?

Om vi uppfattar att demokratin är något mer än en kvalitativ metod, att den går utöver att räkna vilket parti som samlar flest näsor, att demokratin har en idé, har vi skäl att vara oroliga.

Ty om demokratin bär på ett ideal som inte nöjer sig med att vara matematisk metod, utan om den bygger på aktiva, upplysta medborgare som engagerar sig i samtidens svåra frågor, öga mot öga med sina medmänniskor, har den utan tvivel vissa svårigheter att anpassa sig till ett hyperaktivt, höfrekvent samhälle.

Lever vi i en värld som även i framtiden kommer att leverera 10 ATP-frågor per år, snarare än 1 vart 10 år, kanske vi också får bereda oss på att ställa om de politiska institutionernas funktionssätt en smula.

Den bästa symbolen för demokratins idé är *studiecirkeln*. En studiecirkel är detsamma som minst fem deltagare, tio träffar på en termin. Och ur denna cirkel kommer sedan kunskap om – säg – kärnkraften eller pensionerna. Och ur dessa kunskaper växer sedan fram en övertygelse om vad som är det rätta att besluta. Eller så klargörs i varje fall stridslinjerna i politiken.²²

22 – *Det är en illusion att politiken någonsin fungerat via någon slags studiecirkeldemokrati. Det är ren 50-talsnostalgi som bygger på fördomar. Politiken har alltid varit toppstyrd i mer eller mindre hög utsträckning.*

– OK. Låt oss inte träta om hur det egentligen varit. Min poäng är snarare att den idealbild som funnits – att politiken fungerat som en studiecirkeldemokrati à la 50-talet – inte längre ens kan kvarstå som utopi. De politiska realiteterna för en studiecirkeldemokrati fanns på femtio- och sextioalet – och kanske på sjuttioalet. *Det hade kunnat fungera så på den tiden, även om det nu inte gjorde det i verkligheten. Men nu finns det inte ens en teoretisk möjlighet för en studiecirkeldemokrati att få samma genomslag som i fornstora dagars idealbild.*

Betraktar vi demokratin på det här sättet är den inte ett sätt att bara summera viljor, utan att raffinera, utveckla, människors åsikter och ståndpunkter.

Skillnaden mellan närräkningsdemokratin och studiecirkeldemokratin framgår kanske om gör ett exempel. Låt oss lägga ut beslutet om invandring på demokratiskt beslut. Får vi samma beslut, om vi låter medborgarna rösta i ett val (eller genom att trycka på sin tonvalstelefon) som om vi samlar dem i studiecirkel (eller drar ner alla till godtemplarlogen för att diskutera saken, öga mot öga)?

Det har påståtts att vi får andra beslut om vi *tvingar* medborgare att se varandra i ögonen innan de bestämmer sig. Då framkallar vi nämligen "ett själsligt tillstånd" som ger andra beslut än om vi bara har att trycka på en knapp. Skillnaden mellan närräkningsdemokratin och studiecirkeldemokratin är således ytterst det där fåniga ordet "empati". Demokratins affärsidé är inte främst att räkna näsor, utan att få in hänsynen till nästan i beslutsprocessen.

Vad är det då för iakttagelse den avgångne statsministern, Ingvar Carlsson, gör när han konstaterar att man numer har 10 ATP-frågor på ett år istället för som förut, en ATP-fråga per år?

Han förmedlar en insikt som ställer demokratin inför en stor utmaning – förutsatt att den Ingvar Carlsson fattat läget rätt.

Ty om vi med demokrati menar en idé som bygger på samförstånd och diskussion, kan vi konstatera att demokratin av naturen lågfrekvent. Och att få en lågfrekvent logik att passa in i ett högfrekvent samhälle är en stor svårighet. Det kräver logistik av en typ som vi inte har utvecklat. Däremot går det bra för demokratin att fungera som metod i det högfrekventa samhället, ty demokratimetoden är som klippt och skuren för en sådan ordning.

Man skulle kunna säga att demokratins affärsidé – att engagera människor mentalt i beslutsprocessen – passar illa för det högfrekventa samhället. I det högfrekventa samhället har man studiecirkel *efter* att man fattat de viktiga besluten. Där "förankras" besluten när de väl gjorts. I det lågfrekventa samhället kunde studiecirkeln *förbereda* beslutsfattandet. Inte tvärtom.

Studiecirkeldemokratin har därför svårt att klara omställningen från lågfrekvent samhälle till högfrekvent samhälle. Den har inte en affärsidé som passar så bra.²³

Men om vi med demokrati menar näsräkning då kan demokratin vara som fisken i vattnet. Då kan Bo Holmström ställa tio frågor till svenska folket efter Rapport – och vips kan vi rösta fram det i demokratisk ordning bästa beslutet.

Men några studiecirkel kan vi inte ha på samma sätt. Ty i samma ögonblick som studiecirkelmaterialet är färdigtryckt kommer den högfrekventa verkligheten att ha gjort det inaktuellt.

Min hypotes är således att i det framtida samhället kommer demokratin att få stora problem, såvitt vi inte reducerar den till att vara en näsräkningsmetod.

Demokratins affärsidé passar helt enkelt illa i det högfrekventa samhället.

Marknadernas affärsidé den passar som hand i handske in på det högfrekventa samhället. Marknaderna är redan där och håller nu på att lära sig det politiska samhällets spelregler för att kunna anpassa sig till sin nya position.

Massmediernas affärsidé är också väl anpassad till det högfrekventa samhället. Deras livsluft är att skutta mellan frågorna dag-för-dag. Det är också massmedierna som idag sköter den politiska kommunikationen i vårt land, sedan det studiecirkelbaserade partiväsendet brutit samman och inte längre har någon kontakt med vanligt folk.

Särintressenas affärsidé är också väl passad att överleva i den högfrekventa världen, eftersom de inte behöver ta någon helhetshänsyn. Och

23 – *Innebär det att de politiker som satsat på att genomföra stora studiecirkelprojekt bland landstingets anställda slösat bort pengarna på något onödigt?*

– Nej, inte alls. Det är fullt möjligt att man tvärtom satt fart på studiecirkeln i ett sammanhang där den passar utmärkt. Däremot tror jag inte på landsomfattande rådslag i centrala politiska frågor, eftersom dessa snabbt hotar att förändras så att studiecirkelarna blir akterseglade av den verklighet de är tänkta att påverka.

Möjligtvis skulle man kunna ha permanenta studiecirkel över hela landet som diskuterar frågorna allteftersom de kommer upp? Alltså utan att ha en bestämd dagordning? Skall fundera på detta!

allmänintresset får svårt att hävda sig eftersom det inte finns något stabilt allmänintresse.

Kan man då inte hjälpa demokratin att anpassa sig till den högfrekventa verkligheten?

1) En högfrekvent näsräkningsmetod...

Ett sätt att genomföra en räddningsaktion är att försöka modernisera demokratin. Med folkomröstningar och personval kan de etablerade demokratiska strukturerna göras lite mer högfrekventa, och därmed slippa bli passerade av utvecklingen. Om det framtida samhället är ett samhälle där alla är världsberömda i åtta minuter, så varför inte också politikerna och politiska beslut?

2) Ny start för partierna...

Ett annat sätt att försöka bistå demokratins omvandling till det högfrekventa samhället är att bryta ner partiväsendet till folklig nivå igen.

Alternativt nya folkliga rörelser, typ proteströrelserna, kan få politiskt inflytande. En drastisk lösning skulle kunna vara att göra partierna beroende mer av sina medlemmar och mindre av vilka bidrag man får av det offentliga.

3) En utveckling av demokratins idé på det "lokala" planet...

Ett tredje sätt att ge demokratin livsluft i det högfrekventa samhället är att i första hand låta den utvecklas "nedanför" – eller "vid sidan om" – det nationella planet.

I framtiden kommer demokratin att finnas kvar som en näsräkningsmetod på det nationella planet, förvisso.

Istället för att ha studiecirkel med sig i bagaget när politikerna fattar beslut, kommer de att ha Reuterskärmar framför sig. På dessa kan de följa reaktionerna på sina utspel i riksdagen och lära sig metoden att – som finansminister eller statsminister – stanna i sin förkunnelse just som marknadernas index är som mest positiva...²⁴

Därmed kommer politiken kommer att vara – ja, eller är redan – populistisk och massmediaanpassad – extremt nervös, oberäknelig och hyperaktiv.

Kvar för demokratin som idé blir då möjligheten att utvecklas på det lokala planet, i "den lilla världen", i grannskap, i byar och lokalsamhällen, antingen dessa är geografiskt bestämda, eller sammanhållna av släktskap, ekonomiska och sociala kitt, eller rent av baseras på nätverkskontakter via modern teknik.²⁵

24 – *Att Reuterskärmen påverkar kanske det inte är någon som tvivlar på. Som kuriosum kan nämnas att under den borgerliga regeringen tog det cirka 60 till 80 sekunder från att Ann Wibble sade något tills det fanns på Reuterskärmen...*

– Intressant! Det finns många exempel på hastigheten i marknadsförloppen. Ibland är det häpnadsväckande hur den globala paniken kan byggas upp under loppet av några minuter. Men det går också över lika lätt. Dock har detta kommit att påverka marknadsaktörerna som lagt in bromsar som slår till när marknaden blir överhettad. Det har också diskuterats om inte någon form av internationell skatt på marknaderna skulle kunna vara en lämplig broms.

En annan reflektion man kan göra är om det som kallas "moralisk panik" inte kan jämföras med marknadernas panikartade beteende, "Moralisk panik" är när alla plötsligt får för sig att det råder ett stort samhällsproblem med exempelvis kioskdeckare, serietidningar, videovåld eller barnporr. Detta sprids blixtnabbt idag, på sågfilarnas och dansbaneeländets tid så tog det betydligt längre tid och paniken var inte lika internationell till sin karaktär.

25 – För den som är helt uppslukad av IT-utvecklingens tekniska möjligheter måste utvecklingen mot att stora grupper inte ingår i teknikens utvecklingsområden te sig som en stor utmaning. Tekniken gör det möjligt att hantera enorma informationsmängder, en rad beslut kan anpassas till teknikens möjligheter. Varför alls ha allmänna val i nuvarande ordning när man kan använda sig av folkomröstningar varje dag på Internet? Men var tar då demokrati som idé och livshållning vägen? Jag är inte riktigt nöjd med ditt svar om att hänvisa demokratins idé till den lilla världen. Om IT leder till detta då är vi illa ute – men måste den det?

– Ja, jag är inte heller lycklig över att demokratin som idé landar i den lilla världen. Det är något jag kanske inte skulle ha önskat, måhända är denna uppfattning något spekulativ och utgår från den ytlighet som politiken antar i det högfrekventa samhället. Idag försöker man häva den alienation folk känner över politiken bland annat genom en mer sofistikerad kampanjteknologi där man tar statistiker och psykologer till hjälp för att skapa engagemang hos folk. Dessutom kan personvalet ses som ett sätt att försöka koppla på en något djupare dimension till det ytliga.

I det läget tror jag att den "genuina" demokratiska känslan av delaktighet och verkligt engagemang bara kan finna sig tillrätta i lokalsamhället – som kan vara geografiskt, ekonomiskt eller virtuellt.

Telematik 2001 är ett program i samarbete mellan KFB och TELDOK. Programmet ska dokumentera tidig användning av teleanknutna informationssystem. Utgångspunkten är den förändring som håller på att ske genom ansträngningarna att förverkliga kunskaps- och informationssamhället, och vad detta betyder för Sverige.

Programmet bygger på att mycket i informationssamhället år 2001 kan skönjas och granskas i verkliga livet och i demonstrationsmiljöer flera år före år 2001. Vi kan tala om tidig användning, tidiga användare och tidig teknik. I stor utsträckning skall fokuseras på *tidiga användare* som pekar ut vad som komma skall för stora användargrupper.

Målet med programmet är att – utifrån ett IT-användarperspektiv – visa på förändringar som kan väntas eller skönjas i det svenska informations-samhället på fem års sikt, och lämna underlag för beslut om åtgärder till berörda verksamheter i samband med dessa förändringar.

Utgivna publikationer inom Telematik 2001-programmet:

Lennerlöf, Lennart	IT i arbetsliv och samhälle - ett rundabordssamtal med mänskliga perspektiv
Thelin, Krister	Klarar den svenska offentlighetsprincipen mötet med cyberrymden?
Carlsson, Bo och Byron, Rebecka	Från grovarbetare till nätsurfare?
Gustafsson, Per	Vill du bli nådd? - För och emot att vara "ständigt uppkopplad"
Johansson, Magnus, Nissen, Jörgen och Sturesson, Lennart	"IT-ism" - Informationstekniken som vision och verklighet
Fredholm, Peter	Elektronisk handel: <i>Status och trender</i>
Forsebäck, Lennart	Cybershoppare, intermediärer och digitala handelsmän
Ljunggren, Stig-Björn	Demokratin i det högfrekventa samhället: <i>Från 1 ATP-fråga på tio år till 10 ATP-frågor på ett år</i>

Demokratin i det högfrekventa samhället:

*Från en ATP-fråga på tio år
till tio ATP-frågor på ett år*

Under den svenska modellens höjdpunkt fick politikerna brottas med en stor fråga ungefär vart tionde år. Nuförtiden tampas de med tio stora frågor på ett år.

Ungefär så har förändringen av vårt samhälle skildrats. Vi har gått från ett "lågfrekvent samhälle" till ett "högfrekvent samhälle". Men vad får det för konsekvenser för demokratin?

Författaren till denna skrift hävdar att demokratin – så som vi lärt oss uppfatta den under 1900-talet – ligger pyrt till. Demokratin är till sin natur trög och kräver tid – och den är därmed illa ute i en värld som är hyperaktiv. Den ideala demokratin fungerar som en studiecirkel, men i vår tid är det snarare reuterskärmen som står i centrum för politikens uppmärksamhet. Och det är egentligen inte mycket vi kan göra åt den saken.

Skriften har författats av Stig-Björn Ljunggren, fil dr och omvärldsanalytiker på Rikta Kommunikation. Ett antal diskussionsinlägg har tillfogats från olika debattörer och diskussionsdeltagare, bl a från "nätet" där den ljunggrenska texten cirkulerat under ett års tid. Läsaren erbjuds också att själv komma med synpunkter till stikkan@ljunggren.com.

